

Τό πνεῦμα τῆς εὐεργεσίας καί οἱ εὐεργέτες τῆς Ξάνθης

Μαζί μέ τήν ἀνάδειξη τῆς ἑλληνικῆς ἐθνικῆς ταυτότητας ἀναδεικνύεται καί ἐκδηλώνεται μέ ἔνταση ἡ συλλογική συγκρότηση τῶν κοινοτήτων. Ὁ ἑλληνικός κοινοτισμός πραγματώνεται μέ τήν συνεχή μέριμνα πρὸς τήν ἐκκλησία, τήν συντεχνιακή ὀργάνωση, τήν φιλανθρωπία καί τήν μέριμνα γιά τήν παιδεία. Οἱ συντεχνίες τῶν Ρωμηῶν κινητοποιοῦνται καί προσφέρουν ἀφιλοκερδῆ ἀτομική ἐργασία. Οἱ κτίστες καί οἱ μαστόροι ἐργάζονται ἀμισθί γιά τήν ἀνέγερση σχολικῶν κτηρίων καί μεγάρων γιά τούς συλλόγους, ἐνῶ οἱ πλούσιοι ἔμποροι ἀνταγωνίζονται σέ δωρεές. Ἡ αὐταπάρνηση καί ἡ ἀυθυπέρβαση, πού ἐμπνέουν ἡ κοινοτική συνείδηση, ὀδηγοῦν τούς πλούσιους σέ εὐεργεσίες. Ἡ πρακτική τῶν εὐεργεσιῶν καί τῆς διάθεσης τοῦ πλούτου γιά τήν ἐθνική καί θρησκευτική κοινότητα ἐκδηλώνεται μετά τά μέσα τοῦ 18^{ου} αἰῶνα σέ ὅλες τίς ἑλληνικές παροικίες, ἀπό τήν Δυτική Εὐρώπη μέχρι τήν Ἑγγύς Ἀνατολή καί ἀπό τήν Ἀφρική μέχρι τήν Ρωσία.

Ἡ διάθεση γιά εὐεργεσίες εἶναι ἀποτέλεσμα χαρακτηριστικῶν ἀξιῶν τίς ὁποῖες διαθέτουν οἱ Ἕλληνες μετά τόν 18^ο αἰῶνα. Θά μπορούσαμε νά χαρακτηρίσουμε τόν εὐεργετισμό σάν μία ἐκδήλωση λεβεντιάς γιά πραγμάτωση τοῦ κοινοβιακοῦ ιδεώδους. Ἡ νεοελληνική λέξη λεβεντιά, βέβαια, εἶναι ἀμετάφραστη σέ ξένες γλῶσσες καί ἐκφράζει μία σύζευξη ἠθους καί δύναμης. Ἡ νεοελληνική λεβεντιά συμπληρώνεται μέ τό ἐπίσης νεοελληνικό φιλότιμο. Ἡ εὐεργεσία εἶναι ἡ διάθεση τῆς οικονομικῆς δύναμης νά τεθεῖ στήν ὑπηρεσία τοῦ ἠθους. Πρόκειται γιά μεγέθη ποιοτικά, προϊόντα τοῦ ὀρθόδοξου ἀταξικοῦ ἠθους καί τοῦ κοινοβιακοῦ ιδεώδους τῆς Ὀρθοδοξίας, τά ὁποῖα διδάσκουν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι αὐτοσκοπός καί ὄχι ἀντικείμενο ἢ μέσο τῆς οικονομίας.

Στήν Ξάνθη, πόλη ὅπου ὑπῆρχαν πολλοί πλούσιοι ἔμποροι τοῦ καπνοῦ, ὁ εὐεργετισμός ἐκδηλώνεται μέσα στήν κοινότητα μέ τήν δημιουργία σχολείων καί τήν πραγματοποίηση φιλανθρωπίας. Στήν Ξάνθη, οἱ κοινότητες φροντίζουν γιά τήν ἴδρυση σχολείων πού πρόθυμα ἐνισχύουν οἱ πλούσιοι ἔμποροι τοῦ καπνοῦ. Διατηρεῖται καί λειτουργεῖ ἀκόμη σήμερα τό σχολεῖο στό προαύλιο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Βλασίου, ἐνῶ ἡ ἑλληνική Σχολή, τό Παρθεναγωγεῖο Ματσίνη καί τό Νηπιαγωγεῖο Στάλιου, βρίσκονται μαζί μέ τό μητροπολιτικό μέγαρο δίπλα στόν μητροπολιτικό ναό τοῦ Τιμίου Προδρόμου.

Ἀπό τούς μεγάλους εὐεργέτες τῆς Ξάνθης εἶναι ὁ ἔμπορος Μιχαήλ Μεταξᾶ Ματσίνης, ὁ ὁποῖος ἴδρυσε τήν Ματσίνειο Σχολή μέ τήν ἀνέγερση μεγάλου κτηρίου (1860), "πρὸς φωτισμόν καί ἐκπαίδευσιν ἀπάσης τῆς νεολαίας Ξάνθης". Ὁ Μιχαήλ Μεταξᾶ Ματσίνης φρόντισε νά προικίσει τό σχολεῖο μέ μόνιμα ἔσοδα ἀπό ἀγρούς, καταστήματα καί καπναποθήκες πού ἐδώρησε, ὅπως καί μέ κληροδότημα πού περιέλαβε στή διαθήκη του λίγο πρὶν τόν θάνατό του (1870). Ἄλλος μέγας εὐεργέτης τῆς Ξάνθης εἶναι ὁ Παναγιώτης Στάλιος, καπνέμπορος ἀπό τήν Στενήμαχο μέ εὐρεία ἐπιχειρηματική δράση στήν Κωνσταντινούπολη. Ὁ Παναγιώτης Στάλιος ἀνήγειρε, μαζί μέ τήν σύζυγό του Φωτεινή, τό λαμπρό νηπιαγωγεῖο (1881), κομψό κτίσμα σέ σχέδια Ἰταλοῦ

ἀρχιτέκτονα μέ πρότυπα νεοαναγεννησιακά καί μέ τά ἴδια διακοσμητικά στοιχεῖα μέ τό ἀρχοντικό Στάλιου στήν ὁδὸ Ἐλευθερίου Βενιζέλου. Ὁ Παναγιώτης Στάλιος δώρισε τήν ἔκταση ὅπου σήμερα τό νεκροταφεῖο τῆς πόλης. Στήν διαθήκη του προνόησε γιά τά σχολεῖα καί τίς μονές.

Ὁ Θεόδωρος Ζαλάχας, καπνέμπορος, μεγαλοσχολίτης καί πατριδολάτρης, ἀνήγειρε νηπιαγωγεῖο στήν συνοικία Σαμακῶβ, πού λειτουργεῖ μέχρι σήμερα προικισμένο μέ κληροδοτήματα. Ὁ Θεόδωρος Ζαλάχας ἄφησε καί κληροδοτήματα στόν "Σύλλογο πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων", ὥστε "ἐκ τῶν τόκων τοῦ ποσοῦ τούτου ὁ ἐν λόγῳ σύλλογος θέλει ἐπιμελεῖσθαι νά σπουδάζωσι τρία ἢ καί πλείονα ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματος ἄρρενα παῖδια ἐκ τῆς πατρίδος μου *Ξάνθης*". Οἱ ὑπότροφοι, ἀφοῦ συνέχιζαν τίς σπουδές τους στό ἐξωτερικό, εἶχαν τήν ὑποχρέωση "νά διδάξωσι ἐν τῇ πατρίδι μου *Ξάνθη* καί ἂν αὐτὴ δέν ἔχει ἀνάγκην, εἰς ἄλλα μέρη τῆς Θράκης ἢ τῆς Μακεδονίας κατὰ τήν ἔγκρισιν τοῦ Συλλόγου". Ὁ ἴδιος ὁ Θεόδωρος Ζαλάχας πραγματοποίησε δωρεές γιά τόν ἑλληνικό στόλο, τό ὄρφανοτροφεῖο τῶν Ἀθηνῶν, τό ἑλληνικό νοσοκομεῖο Κωνσταντινουπόλεως, τό ἑλληνικό ὄρφανοτροφεῖο Κωνσταντινουπόλεως καί τὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή.

Ὁ Ἡπειρώτης καπνέμπορος Χατζησταῦρος Χεκίμογλου (1829-1889) δώρισε οἰκοδόμημα στήν νέα συνοικία Χατζησταύρου γιά νά λειτουργήσῃ ὡς δημοτικό σχολεῖο, ὅπως καί οἰκόπεδο ὅπου ἀνεγέρθη ὁ ναός τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων.

Ὁ καπνέμπορος Ἀθανάσιος Κουγιουμτζόγλου πλούτισε τήν νέα συνοικία τῶν Δώδεκα Ἀποστόλων μέ νηπιαγωγεῖο καί τό ἐπροίκισε μέ κληροδοτήματα γιά τὴ συντήρησή του.

Οἱ Ρωμηοὶ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς εἶναι περήφανοι γιά τά σχολεῖα τους καί ἡ μόρφωση εἶναι στά μάτια τους μία ἀπόδειξη τῆς ἰδιαιτερότητας τοῦ πολιτισμοῦ καί τῆς ἱστορίας τους. Οἱ εὐεργέτες τῆς *Ξάνθης* πρόσφεραν μέγα ἔθνικό ἔργο, ἀφοῦ ἔθεσαν τίς βάσεις γιά νά δημιουργηθοῦν οἱ πνευματικές προϋποθέσεις ὥστε νά ἀντιμετωπισθεῖ ὁ βουλγαρικός ἐθνικισμός κατὰ τήν πρώτη δεκαετία τοῦ 20^{οῦ} αἰώνα.

Τό πνεῦμα τοῦ εὐεργετισμοῦ συνεχίστηκε καί μετὰ τήν ἀπελευθέρωση τῆς πόλης τοῦ 1919. Ἀναφέρουμε χαρακτηριστικά τίς διαθήκες: τοῦ ἱατροῦ Γεωργίου Μαλετσιδῆ (1921), ὁ ὁποῖος ἄφησε ποσό γιά τό νοσοκομεῖο, τῆς Ἀγλαΐας Κωνστ. Χασιριτζόγλου (1940), ἡ ὁποία ἄφησε κληροδοτήματα στό νοσοκομεῖο, τῆς Πολυξένης Παντ. Κουγιουμτζόγλου (1943), τῆς Εὐαγγελινῆς Κωνστ. Βάρδα (1955), τοῦ Παναγιώτη Νικολαΐδῆ (1953) πάλι γιά τό νοσοκομεῖο καί, τέλος, τήν δωρεά τῆς Ἄννας Καλούδη-Κουγιουμτζόγλου (1971). Ἡ Ἄννα Καλούδη-Κουγιουμτζόγλου ἦταν ἐγγονή τοῦ Χατζησταύρου Χεκίμογλου. Δώρισε στήν πόλη τά ἀρχοντικά τῆς ὁδοῦ Ἀντίκα ὅπου στεγάζονται σήμερα ὑπηρεσίες τοῦ Δήμου καί τό λαογραφικό μουσεῖο. Στήν διαθήκη της ἔγραψε: "*Μοναδική εὐχή καί ἐλπίδα μου εἶναι τά σπίτια αὐτά νά ἀποκτήσουν ἕναν ἔθνικό προορισμό*".

Μέ συγκίνηση, εὐγνωμοσύνη καί ὑπερηφάνεια μνημονεύουμε τούς ἀφανεῖς καί φανερούς εὐεργέτες καί ὑποστηρικτές τῆς πόλης καί τῆς κοινότητας. Αὐτούς πού σέ καιρούς ἀνάγκης ξεπέρασαν τά ἀτομικά ὅρια καί ἔδωσαν παραδείγματα. Ὅλοι πρέπει νά γνωρίζουν.

Εὐεργέτες τῆς πόλης τῆς Ξάνθης:
Εὐαγγελινή Κωνστ. Βάρδα
Θεόδωρος Ζαλάχας
Ἄννα Καλούδη-Κουγιουμτζόγλου
Ἀθανάσιος Κουγιουμτζόγλου
Πολυξένη Παντ. Κουγιουμτζόγλου
Γεώργιος Μαλεσιδης
Μιχαήλ Μεταξᾶ Ματσίνης
Παναγιώτης Νικολαΐδης
Παναγιώτης Στάλιος
Ἀγλαΐα Κωνστ. Χασιοτζόγλου
Χατζησταῦρος Χεκίμογλου

Ὅσοι παρέμειναν ἀνώνυμοι καί ὅσοι μένουν ἀκόμη ἄγνωστοι.

[1] Ἡ προσήλωση τῶν Ἑλλήνων στήν παιδεία καί ἡ συνεχής, ἔστω τυπολατρική, ἐπιδίωξή της, παραμένει πάγια καί ἀκλόνητη. Κατά τόν ἱστορικό Γεώργιο Φίνλεϋ, οἱ ἐπαναστατημένοι Ἕλληνες εἶχαν μικρότερο ποσοστό ἀναλφαβητισμοῦ ἀπό τούς Δυτικούς Εὐρωπαίους τῆς ἐποχῆς τῆς Ἐθνεγεροσίας.

Δημήτρης Μαυρίδης

<http://rodosto.blogspot.gr/2010/09/blog-post.html>